

СТАНОВИЩЕ
от доц. д-р Паулина Григорова Кънчева
(Медицински университет – София, ДЕОС)
на дисертацията за присъждане на образователна и научна степен „доктор“
и прилежащите ѝ материали на тема:
„Социолингвистични аспекти на банатския говор“
от Илияна Стоева Гегова,
докторантка в Софийски университет „Св. Климент Охридски“,
Факултет по славянски филологии,
Катедра по български език, София 2019;
научен ръководител: проф. дфн Ангел Ангелов

Област на висше образование: 2. Хуманитарни науки
Професионално направление: 2.1. Филология
Научна специалност: Български език (Социолингвистика)

Дисертацията е в обем от 168 страници. Състои се от: увод, четири глави, заключение, научни приноси на дисертационния труд, декларация за оригиналност и достоверност, две приложения и библиография.

В „Увод“ Илияна Гегова представя в стегнато изложение елементите на дисертационния си труд, обособени в отделни части. *Обект* на дисертацията е банатският български говор на жителите на с. Стар Бешенов, Румъния. *Мотивацията* на труда е допълване на диалектологичните описания на говора със социолингвистично изследване на промените, настъпили в речта на носителите му за периода от проучванията на Ст. Стойков до наши дни. *Цел* на труда е представяне на съвременното състояние на банатския български говор в с. Стар Бешенов, Румъния, от социолингвистично гледище, което включва проследяването на корелацията на лингвистичните и социално-демографските променливи в различни поколения банатски българи и влиянието на съвременния български книжовен език и на други езици върху днешните бешеновци. За постигане на целите докторантката набелязва *задачите* на труда – многоаспектни (в духа на социолингвистиката). Относно *методите за събиране на емпиричен материал* докторантката лаконично, но прецизно представя изследователските си стъпки: две теренни проучвания (финансирани по проекти от Софийския университет) с два типа анкетни карти от отворен тип (показани в приложенията към труда); създаване на корпус от данни; изчисления с представяне на крайните резултати във фигури и таблици и анализи, при които за основна демографска величина се взема възрастта на информаторите. По-нататък докторантката добросъвестно посочва *ексцертираните източници* на лексикалните единици, използвани за анкетните карти. *Терминологията, използвана в дисертационния труд*, е представена неудовлетворително, тъй като липсва (за повечето термини) позоваване на източниците, от които са заимствани, както и дискусията, съпътстваща голяма част от социолингвистичните термини. В последната част на увода докторантката представя *структурата на дисертационния си труд* чрез кратка анотация на всяка една от четирите глави.

В *първа глава* под заглавие „Банатските българи в исторически и в лингвистичен аспект“ целенасочено, без да се отклонява от темата на дисертацията, И. Гегова проследява историята на заселването на българските католици в Банат. Познавайки се на литературни източници (Милетич, Стойков, Нягулов), докторантката очертава движещите сили на културен подем в обществото на банатските българи от средата на XIX в., довел до създаването на банатски правопис и граматика и разцвет на просветата и книжнината

на местния диалект, което се оценява като издигане на банатския говор до книжовен език. Докторантката назовава този процес като „своеобразна кодификация на банатския говор“ (с.19) и „акт на кодификация на банатския говор“ (с.20). Гегова се спира по-подробно на приносите на редица български учени като Л. Милетич, Ст. Стойков, Т. Балкански, Н. Неделчев и др., които тя е използвала в дисертацията. В четвърта част на първа глава под заглавие „Съвременна езикова ситуация в областта Банат“ се дава ход на социолингвистичната интерпретация. Следвайки теоретичните постановки на Р. Бел и М. Виденов (а малко по-нататък тя привежда и Фишмановата типология на видовете диглосия, която е коментирана и допълнена от М. Виденов), докторантката подчертава, че за банатските българи е релевантен моделът билингвизъм и диглосия. По-нататък (в шеста част) докторантката, посочвайки факти, приема, че в исторически аспект до наши дни този модел в общността на банатските българи е мултилингвизъм и диглосия. За историческия аспект на езиковата ситуация докторантката изработва много успешна, обхващаща в цялост процесите и явленията, периодизация на базата на типа езиково влияние и различното държавно управление, които играят роля при определяне на престижостта на различните езикови формации. Очертани са три периода, през които езиковата ситуация се оформя от няколко езика с различен социален престиж. В рамките на периодизацията Гегова задълбочено и компетентно коментира сложната, променяща се и нередко противоречива езикова ситуация в региона и умело обяснява влиянията на обществено-политическите промени върху езика и езиковите нагласи на банатските българи. Тя проявява качества на опитен изследовател, тъй като успява да улови тенденции в развитието на езиковата ситуация. За съвременния етап заслужава внимание изводът, че днес вече може да се говори за книжовно-диалектна диглосия на базата на книжовния български език, но предстои в бъдеще да се направи единно проучване на езиковите атитюди на младото поколение, което би хвърлило светлина върху бъдещето на банатския говор (с.48).

Интересно е изследването на езика в семейства със смесени бракове, което показва изненадващия резултат (сравнено с някои предварителни представи), че при избора на език в битовата комуникация мъжете банатски българи са доминиращи. Този факт заслужава да се анализира детайлно във връзка с местните условия и да се провери отново с повече анкетиранни лица.

Във *втора глава* под заглавие „Лексикални маркери в банатския говор“ И. Гегова представя резултатите от анкетно проучване за установяване на езиковата компетентност на различни поколения банатски българи относно 10 типа лексика, взети от различни, значими за региона, езици или от специализирани сфери. В тази част докторантката твърди, че възрастта е основният социално-демографски фактор за честотната вариантност на лексикалните единици. Замисълът и цялостната организация на проучването с предварителните хипотези, методиката за отчитане на резултатите и фигуративното им отразяване са изпълнени прецизно според възприетата практика в българската социолингвистика. Изводите, базирани на емпиричните данни, са за езиковата компетентност на четири възрастови групи банатски българи относно всеки един от десетте типа лексика. По същата процедура е направено и изследване на езиковата компетентност на румънско население в региона относно познаването на банатския български говор, чиито резултати, според оценката на Гегова, очертават положителни перспективи пред опазването на банатската българска традиция.

В *трета глава* под заглавие „Морфологични и морфофонетични маркери в банатския български говор“ И. Гегова дава особеностите на говора, описани от Ст. Стойков и от Л. Милетич, които възприема като опорни точки за подбора на социолингвистични променливи при изследването на терен. На базата на данните за

говора тя изготвя анкетна карта за подбор на информатори и избор на социолингвистични променливи, като се спира на четири морфологични и два морфофонетични и фонетични маркера. За установяване на социално обусловената вариантност Гегова провежда експеримент за всеки един маркер и представя резултатите фигуративно и с коментари.

В *четвърта глава* докторантката обзорно представя впечатленията си, натрупани по време на двете теренни проучвания, за степента и начините на българско книжовноезиково влияние върху банатския говор. Тя прави описание и представя много интересни актуални факти от различни сфери на просветния и културния живот в с. Стар Бешенов. Заключението тук е, че в ситуация на диглосия книжовен български език – местен диалект книжовната формация се оценява от банатчани като висока, а банатският говор – като ниска формация (с.147).

В частта *„Заключение“* И. Гегова представя зрели изводи на базата на представените във втора и трета глава анкетни проучвания. Въз основа на емпиричните данни за вариантността по променливите при различните поколения тя прави обобщение за съвременното състояние на говора с оглед на различните езикови влияния и специално на влиянието на българския книжовен език. Гегова умело и компетентно проследява езиковите тенденции в развитието на говора, като изразява вижданията си относно необходимите стъпки от страна на държавата и обществото за подпомагане и опазване на банатския български говор.

Научните приноси на дисертационния труд са представени правдоподобно.

Библиографията е с достатъчен обем и обхват.

Авторефератът достоверно отразява съдържанието на дисертацията.

В *„Списък с научни публикации по темата на дисертацията“* са посочени уместно 6 (шест) публикации на докторантката през периода 2016 – 2018 г. в научни издания и сборници (две от които са в поредицата „Проблеми на социолингвистиката – т. 12 и т.13).

ОЦЕНКА И ЗАКЛЮЧЕНИЕ. Дисертацията за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ на тема „Социолингвистични аспекти на банатския говор“ от Илияна Стоева Гегова е труд с редица достойнства:

1) Банатският говор е проучен и описан в миналото от големи български диалектолози, но в дисертацията се изследва за първи път със социолингвистична методология;

2) Дисертацията дава широка картина на историческите, културните и езиковите процеси в общността на банатските българи от времето на нейното създаване до наши дни, което определя образователната и информационната стойност на труда;

3) Съвременните проблеми на езика, просветата и културата в банатския регион са описани чрез ярки факти и примери, привличащи общественото внимание, което представлява принос с обществено значение;

4) Научната литература относно банатския говор и банатските българи е добре проучена и представена задълбочено и нашироко;

5) Социолингвистичното изследване е изпълнено прецизно и компетентно в съзвучие с установената и многократно прилагана методология в българската

социоллингвистика и с проява на оригиналност и собствени решения, което определя високата научна стойност на дисертацията.

Слаба страна обаче е, че Гегова не прави обзор на социоллингвистичните идеи и прилаганите методи за изследване в българската социоллингвистика, не изяснява в задоволителна степен използваните от нея социоллингвистични термини. По този начин се губи връзката на изследването с българската социоллингвистична традиция. При евентуалното публикуване на дисертацията (което аз препоръчвам), пропускът трябва да се преодолее;

б) Езикът (вкл. фигурите и таблиците), стилът и композицията на дисертацията се отличават с пределна яснота, стегнатост и стремеж за точно и добросъвестно представяне на фактите.

В заключение заявявам убедено положителното си становище, че на докторантката Илияна Стоева Гегова трябва да се присъди образователна и научна степен „доктор“ за дисертацията ѝ на тема „Социоллингвистични аспекти на банатския говор“.

05.04.2019 г.

Подпис:.....

(доц. д-р Павлина Григорова Кънчева)